

hláská

ročník XXI, 2010, č. 1

Nově objevené tvrziště v Maroltově

Tomáš Karel – Vilém Knoll – Luděk Krčmář

Ves Maroltov leží 5 km severovýchodně od Ostrova nad Ohří (okr. Karlovy Vary) v mírně svažité poloze v nadmořské výšce 490 m, na úpatí Hanušovického kopce (756 m n. m.), který je součástí masivu Krušných hor. Nepravidelně trojúhelná drobná náves je situována při drobné vodoteči přitékající od severu a napájející návesní rybník. Na jižním okraji opouští vodoteč intravilán a vlévá se do Boreckého potoka a s ním do Bystřice, která tvoří levobřežní přítok Ohře.

Maroltov (něm. Marletzgrün) byl vždy malou vsí a dnes, po pohnutých osudech ovlivněných vysídlením německého obyvatelstva, je zde jen několik domů. Vesnice je považována za výsledek vrcholně středověké kolonizace, prováděné doksanským klášteřem ve vojkovickém újezdu před 1. polovinou 14. století.¹⁾ Vzhledem k její poloze na samé západní hranici zmíněného újezdu, jehož vytýčení ostatně není zcela přesně známo, však nelze vyloučit, že do něj nepatřila. Ostatně Maroltov mohl být založen až poté, co celý majetek doksanského kláštera na Sedlecku získal v roce 1336 do svých rukou král Jan Lucemburský.²⁾ Na základě etymologického rozboru lze pak předpokládat, že s jejími počátky měla něco společného jinak nedoložená osoba jménem Marold.³⁾ První písemná zpráva však existenci Maroltova dokládá až k roku 1489, kdy podléhal jurisdikci hrdelního soudu v Ostrově.⁴⁾ Tato skutečnost však neřká nic o tom, kdo byl jeho držitelem, soudní obvody totiž na Loketskú nekořespondovaly s majetkovými celky.⁵⁾ Ne-li celý, tedy jistě alespoň zčásti, patřil snad již tehdy k Dolnímu Žďáru, který držel drobný rytířský rod Brandnerů. V roce 1497 ho totiž dcery Kaspara Brandnera prodaly spolu s dalšími statky městu Ostrovu, které drželi Šlikové. V přímém držení města však asi dlouho nezůstal, neboť není uváděn v mladších soupisech majetku. Snad přešel přímo do rukou vrchnosti. Nejspíše v rámci dělení Šlikovského rodového majetku pak byl Maroltov někdy před rokem 1616 připojen k panství Horní Hrad, jehož součástí byl až do konce feudalismu. I veškeré další známé historické zprávy jsou velmi kusé, přičemž o případné existenci panského sídla ve vsi neposkytují žádné informace.⁶⁾

O to větším překvapením bylo, když se autorům podařilo během terénního průzkumu v rámci práce na soupisu panských sídel Karlovarského kraje shodou šťastných okolností zjistit v Maroltově výrazný terénní útvar antropogen-

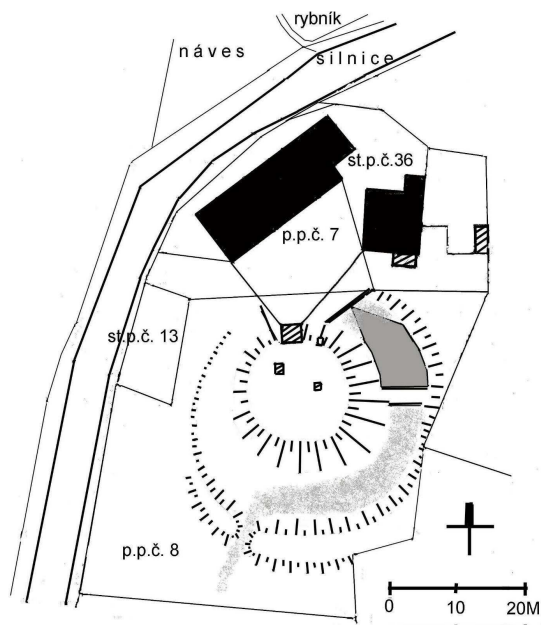
Maroltov – pohled na tvrziště od jihu (foto L. Krčmář 2009).

ního původu. Po detailním posouzení na místě a po srovnání s dostupnými mapovými podklady je více než zřejmé, že se jedná o jedno z nejlépe dochovaných tvrzišť na karlovarském okrese, které dosud zcela unikalo pozornosti badatelů.⁷⁾

Tvrziště je situováno na jižním okraji intravilánu Maroltova na pozemkové parcele č. 5, která dnes tvoří zahradu příslušející k domu čp. 16. Při srovnání se situací zakreslenou na císařském otisku mapy stabilního katastru z roku 1842 je zřejmé, že zástavba se v těchto místech radikálně proměnila. Z domů zachycených před polovinou 19. století dnes stojí zřejmě pouze torzo, přesněji zadní polovina domu

Maroltov – pohled na tvrziště od východu (foto L. Krčmář 2009).

Maroltov – půdorys tvrzíště zanesený do katastrální mapy.

na bývalé parcele č. 15, které je dnes jako hospodářský samostatně stojící objekt připojeno k čp. 16. Pozemek č. 8, kde bylo nalezeno tvrzíště, býval zřejmě součástí tohoto statku a jak je z tvaru parcely zřejmé, v době pořízení mapy stabilního katastru bylo zachováno vnější valové opevnění natolik, že tvořilo parcelní hranici téměř ze všech stran kromě severovýchodní, která navazovala na dvůr domu č. 15. Západně od těchto parcel vedla do návsi cesta, na kterou svým průběhem dnes navazuje silnice od Květnové. Jinak však bylo před vnějším obvodem tvrzíště několik domů, dnes již zaniklých. Snad právě tento fakt vysvětluje, proč takto výrazný útvar dosud unikal odborné pozornosti.

Tvrziště má pravidelný, kruhový tvar, největší šířka dosahuje cca 43 m včetně příkopu a zbytku vnějšího valu. Nejvýraznější je celý útvar na východní a jižní straně, kde je dobře patrný i příkop zčásti zaplněný vodou, v šířce cca 6 m. Pro zadržení vody je severovýchodní část příkopu upravena jako rybníček s hrázkou, kolmou na střední část tvrzíště. Na jižní straně je navíc dobře patrný velmi nízký zbytek vnějšího valu, dosahující šířky až cca 6 m. Tímto valem je prokopán úzký odvod vody ze zamokřené části příkopu. Vyvýšená středová část je v patě široká cca 25 m a ve vrcholové ploše cca 15 m, převyšuje okolní terén o cca 1 – 2 m, šikmé svahy jsou stejně jako vrcholová plošina porostlé trávou a nenesou zjevné stopy dalších relikvů staveb. Na severní straně navazuje dvůr domu a situace je zde nejvíce pozměněna, stojí zde také lehké přístřešky a oplocení. Je zjevné, že v tomto úseku byl příkop již dříve zavezen. Zajímavým detailem je kamenný taras, který ukončuje příkop na severu vedle rybníčku a předělují jej kolmo ve směru k pozůstatku popisovaného domu č. 15. Pravděpodobně tato konstrukce předchází etapu zavezení příkopu od dvora domu čp. 16.

Tvrziště je dobře dochováno, využíváno extenzivně jako sad a není tedy, doufejme, bezprostředně ohroženo. Jak je z dosavadního zjištění zřejmé, jedná se typický příklad drobného opevněného středověkého objektu existujícího ve vazbě na přímé sídelní a hospodářské zázemí. Celý areál sídla příslušníka společenské elity pravděpodobně zahrnoval celou jižní stranu návsi, vlastní dvůr byl umístěn zřejmě před opevněním při návsi. Nelze vyloučit, že také zbytek

Maroltov – situace na mapě stabilního katastru z r. 1842.

z kamene vyzděného domu na bývalé parcele č. 15 má starší, tedy příkladně raně novověký, původ. Celý areál vyžaduje další podrobnější průzkum, zaměření a průzkum archivních pramenů.

O tom, kdo si vybudoval sídlo v Maroltově se pro nedostatek pramenů můžeme jen dohadovat. Zcela hypoteticky se lze domnívat, že tvrz v Maroltově byla vybudována buď nějakým šlechticem, který byl manem doksanského kláštera, nebo působil v jeho službách, případně se mohlo jednat o enklávu v rámci vojkovického újezdu postoupenou klášterem některému z drobných šlechticů, kteří na Sedlecko přicházeli nejpozději od 13. století jak z Čech, tak zejména z Chebska a ze sousedních oblastí Plíseňska a Vogtlandu.⁸⁾ S vojkovickým újezdem však ves vůbec nemusela souviset a v takovém případě pak můžeme předpokládat, že si zdejší tvrz vybudoval třeba některý z loketských manů.⁹⁾

Objev pozůstatků tvrže v Maroltově tak přinesl více otázek než odpovědí. Narážíme zde na jeden ze základních problémů studia panských sídel (nejen) na Loketsku, kdy nám špatné dochování pramenů dovoluje u většiny lokalit vycházet pouze z velmi pozdních údajů, a tak v některých případech získáváme zásadní informace jen z terénního a zejména archeologického výzkumu.¹⁰⁾

Poznámky: 1) Například Zeman, L. a kolektiv: Dějiny města Ostrova. Ostrov 2001, s. 286. K vojkovickému újezdu Fiala, J.: Osídlení Sedlecka na přelomu 12. a 13. století. In: Minulostí Západočeského kraje 28, 1992, s. 62 – 65. 2) Emler, J. (ed.): Regesta diplomata nec non epistolaria Bohemiae et Moraviae. Tomus IV. Praha 1892, s. 111, č. 276. 3) Profous, A.: Místní jména v Čechách, jejich vznik, původní význam a změny 3. díl M-Ř. Praha 1951, s. 29. 4) Tato situace trvala i v r. 1525. Josef Kühnl, J.: Geschichte der Stadt Schlackenwerth. Eger 1923, Anhang s. 10; Schreiber, R.: Das Elbogener Urbar der Grafen Schlick von 1525. Prag 1934, s. 37. 5) Druhá citace v pozn. 4. 6) Historie vsi spolu s odkazy na prameny v díle prvně citovaném v pozn. 1, s. 286 – 288. K vývoji majetkové držby města Ostrova tamtéž, zvl. s. 52. 7) Karel, T. – Knoll, V. – Krčmář, L.: Panská sídla západních Čech. Karlovarsko. České Budějovice 2009, s. 111 – 112. 8) K počátku loketské manské soustavy viz Knoll, V.: Štaufští ministeriálové a Sedlecko. Poznámka k počátkům loketského manského systému a loketské krajské správy. In: Západočeský historický sbor-

ník 8. Plzeň 2003, zvl. s. 7 – 27. K jejímu zániku pak Fiala, J.: Zánik lenního zřízení na Loketsku. In: Historický sborník Karlovarska 7, 1999, s. 5 – 13. 9) Viz pozn. 8. 10) Typickým příkladem jsou tvrze v Přemilovicích a Dalovicích (obě okr. Karlovy Vary), kladené archeologickým průzkumem do 14. století (s rezervou dokonce na konec 12. století).

Prostřednictvím predikátů zde jsou panská sídla doložena až k roku 1464, respektive 1498. K nim nejnověji s přehledem literatury viz dílo citované v pozn. 7, s. 34 – 35, 141 – 142.

Doklad opevnění tzv. Dolního města v Rabí?

Marcela Waldmannová

Při sledování výkopu pro uložení dešťové kanalizace v rámci akce odvodnění objektu čp. 90 byl v prosinci roku 2007 na poz. parc. KN č. 1777/1, k. ú. Rabí (okr. Klatovy; obr. 1) zachycen „podezřele“ mocný základ kamenné zdi: ve vzdálenosti 2,94 m západně od severozápadního nároží čp. 90 byla mechanizací příčně prokopenuta kamenná zeď o šířce 2,3 m. Hloubka výkopu byla 1 m od povrchu současného terénu, přičemž výkop nedosahoval k základové spáře zdi. V severním profilu bylo patrné starší příčné (ve směru východ-západ) porušení již nefunkčním zaslepeným litinovým potrubím o průměru 8 cm. V jižním profilu byla zeď porušena osově, a to výkopem o šířce 80 cm bez viditelné příčiny (žádné potrubí, drenáž a pod.) – dno právě realizovaného výkopu však nedosahovalo dna vkopu vedeného na osu zdíva. Zeď byla vyzděna výlučně z lomového kamene o rozměrech až 20 x 70 cm, ve skladbě však převažovaly středně velké kameny o velikosti cca 10 x 20 cm. Jako pojivo byla použita písčitá okrovorezavá, drolivá malta (bez příměsi vápna). Vkop osově narušující zeď byl umístěn cca 50 cm od východního líce zdi, široký byl v horní části 80 cm, ve spodní 70 cm. Výplň výkopu tvořily rozvolněné kameny promíchané s hnědočernou hlínou (obr. 2). Zeď byla založena do rostlého terénu.

S ohledem na absenci nálezů i dosavadního archeologického poznání této části městečka Rabí je interpretace zdi poněkud problematická. Její složení (výlučně lomový kámen pojený rezavým písčitým materiálem) a robustnost (šířka 2,3 m) však vedou k úvahám o hradbě městského opevnění.

Historický vývoj městečka Rabí je samozřejmě úzce spjat se stejnojmenným hradem; první písemná zmínka o opevněném městečku s kostelem pochází z roku 1373. Předpokládá se, že ve 14. století (období rozvoje šlechtického hradu za držení pánů z Rýzmburka) se město omezuje pouze na tzv. Hořejší město (zvané též Hradčany), tedy na tu část zástavby, která ze severu obklopuje hradní opevnění a tvoří tak jedinou širokou ulici nepravidelného půdorysu. Pozdě gotické opevnění města bylo budováno na základě privilegia v roce 1499, kterým Vladislav II. Jagellonský povoluje Půtovi Švihovskému z Rýzmburka opevnit místo

pod hradem. Vzápětí bylo Rabí povýšeno na město s řadou privilegií a téhož roku (1499) bylo založeno tzv. Dolejší město se středně velkým, přibližně obdélným náměstím a neúplnou pravoúhlou sítí ulic. Další rozvoj města zaznamenáváme až během druhé poloviny 18. a první poloviny 19. století. Tehdy vznikla převážná část zástavby ulice z náměstí na západ, směrem na Sušici.¹⁾

Porovnáváním historických mapových a ikonografic-

Obr. 1: Rabí – místo nálezů zdi označeno šipkou na podkladu katastrální mapy. Otazníkem naznačeno možné pokračování zdi na ppč. 31.

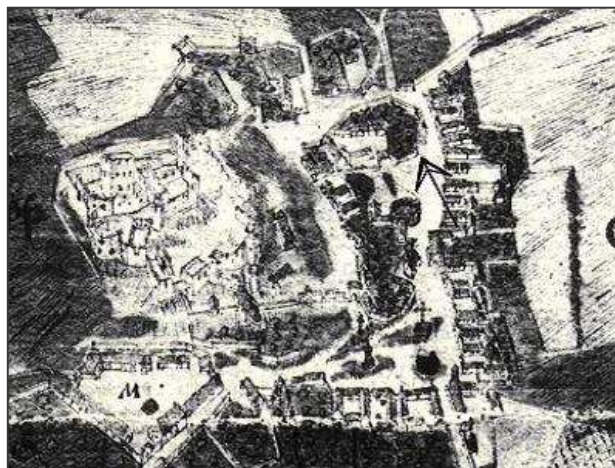
kých podkladů z různých období můžeme alespoň přibližně vysledovat vývoj zástavby okolí místa dnešního čp. 90. Na zobrazení Rabí od J. Willenberga z roku 1602 je patrné opevněné Hradčanské náměstí (severní fronta řadové zástavby navazuje na západě na hradbu s baštou, na východě je do systému zasazena městská brána a domy se zde rovněž napojují na městskou zeď. Jako bašta je zde do systému pojato i kněžiště kostela). Zástavba Dolního města působí oproti Hradčanskému náměstí jako domy venkovského charakteru.²⁾ Méně známá mapa žichovického panství Lamberků z roku 1755³⁾ (obr. 3) pak zachycuje hrad i město ze šikmého pohledu. Zástavba se seskupuje kolem dvou náměstí – tzv. Hradčanského, hlavního náměstí (s kašnou a dvěma kříži) a tzv. Koňského trhu (prostor mezi dnešní silnicí Sušice – Horažďovice a Hradčanským nám.). V této době již existovala severní fronta domů podél silnice Ho-

Obr. 2: Rabí – jižní profil výkopu pro dešťovou kanalizaci s nálezem základového zdiva, pohled od severozápadu (foto M. Waldmannová 2007).

ražďovice – Budětice (přímá silnice do Sušice byla zbudována až v 19. stol.).⁴⁾ Přibližně v místě dnešního čp. 90 můžeme vysledovat poměrně rozsáhlý hospodářský dvůr téměř kruhového půdorysu, respektive jeho severovýchodní okraj (zahradu či sad) s ohradní zdi.

Písemné prameny opevnění Dolního města nevyklučují,⁵⁾ avšak rozsah, polohu ani podobu tohoto opevnění neznáme z žádných historických vyobrazení či map. V případě našeho nálezu můžeme proto uvažovat rovněž o základu ohradní zdi výše jmenovaného hospodářského dvora. Nesouhlasila by však v takovém případě orientace –

Obr. 3: Rabí – výřez z mapy panství Žichovice z r. 1755, autor neznámý (viz citace v pozn. 3).

dle vyobrazení by měla být zeď orientována spíše severo-západ-jihovýchod, případně východ-západ. Také by byl na zvážení způsob založení (výkop byl hluboký 1 m od současné úrovně terénu, zdivo bylo založeno do rostlého terénu a nebylo dosaženo základové spáry) a zdění (zejména již zmiňovaná šířka základu zdiva) – bylo by tolik práce věnováno na výstavbu ohradní zdi hospodářského, i když zřejmě panského dvora? Vzhledem k dosavadním poznatkům o městských fortifikacích (např. opevnění města Klatovy), kdy se šířka základového zdiva městské zdi pohybuje okolo 2,5 m,⁶⁾ se osobně přikláním k variantě, že se v případě zde prezentovaného nálezu může jednat o pozůstatek pozdně středověkého až časně novověkého městského opevnění, opevnění tzv. Dolního (nebo také Dolejšího) města Rabí.

Poznámky: 1) Kuča, K.: Města a městečka v Čechách, na Moravě a ve Slezsku VI. Praha 2004, s. 251 – 257. 2) Citace v pozn. 1. 3) Státní oblastní archiv Plzeň, pobočka Klatovy, Velkostatek Žichovice, inv. č. 1712. 4) Heroutová, M.: Město Rabí. Stavebně historický průzkum 1975, uloženo v archivu NPÚ ú. o. p. v Plzni. 5) Citace v pozn. 1. 6) Pícka, J.: Klatovy, městské opevnění. Rešerše archeologických pramenů 2009, uloženo v archivu archeologického pracoviště NPÚ ú. o. p. v Plzni.

Cesty lidového písmáka Jana Evangelisty Konopase po hradních zříceninách

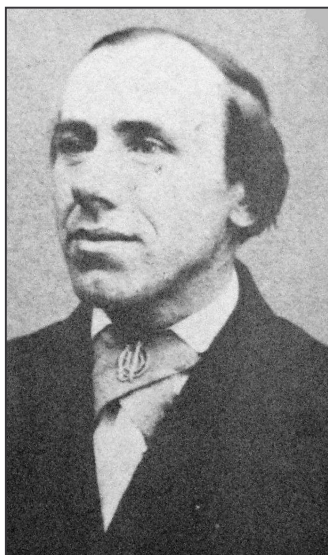
Marcela Kalašová

Lidový písmák Jan Evangelista Konopas (1833 – 1909), který byl celý svůj život svázán se svou rodnou vsí Sudoměř, ležící na půli cesty mezi Mšenem a Bělou pod Bezdězem, byl nevšední osobností. Doposud se odborná literatura zabývala převážně jeho zájmem o folklor a rozvoj venkovského spolkového a kulturního života.¹⁾ Nabízí se však i nový a doposud opomíjený pohled na tuto vlasteneckou osobnost. Totiž Jan Evangelista Konopas jakožto cestovatel po zříceninách hradů a jejich obdivovatel.

Zájem o poznávání hradů a jejich zřícenin spadá již do období přelomu 18. a 19. století, ovšem až v průběhu první poloviny století 19. se plně rozvinul v nový fenomén.²⁾ V tomto období, nazývaném českými historiky romantismem a národním obrozením, se především zříceniny hradů

staly pro oko pozorovatele velmi půvabnými. Ten tam byl strach ze strašidel a nebezpečí, na zříceniny proudily doslova davy lidí. Cestování po hradech bylo jednou z forem českého vlastenectví.³⁾ Hrad nebo jeho zřícenina se v romantické literatuře staly místem děje historických románů a povídek, prostorem tajemství. Symbolizovaly staré časy, byly rozpadajícím se památkem české historie a státnosti. Na druhé straně ruiny starých hradů vybízely k reflexi a ke snění, probouzely historické a národní vědomí, spojovaly minulost s přítomností. Všechny tyto vjemy chtěl cestovatel při návštěvě těchto objektů pocítit na vlastní kůži, vzpomeňme jen na nejznámějšího cestovatele této doby Karla Hynka Máchu.⁴⁾ Ještě v období Máchova putování, tj. ve 30. letech 19. století, převažoval romantický

zájem o zříceniny, který se ale v následujících letech přerodil v zájem vědecký. Jeho prvním průkopníkem byl František Alexandr Heber, vydávající ve 40. letech 19. století encyklopedické dílo s názvem *Böhmens Burgen, Vesten und Bergschlösser*.⁵⁾ Vědecký zájem o hrady se pak již plně rozvinul v Sedláčkových Hradech, zámcích a tvrzích Království českého, vydávaných od roku 1882.⁶⁾

Portrét Jana Evangelisty Konopase (reprodukcí zajistilo Muzeum v Bělé pod Bezdězem).

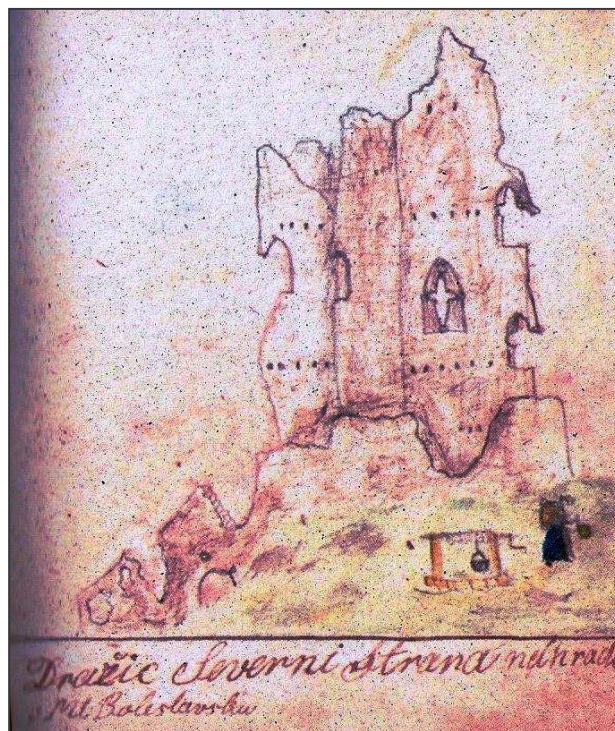
Jan Evangelista Konopas, který se narodil roku 1833 v rodině sudoměřského chalupníka, dospíval v době, kdy již vědecký zájem vítězil nad zájmem čistě romantickým. Také on se snažil pojmout návštěvy hradů z vědeckého hlediska, ovšem byl omezen svým vzděláním, kterého z větší míry dosáhl samostudiem. Ve škole prospíval znamenitě, ovšem po ukončení základního vzdělání si rodina nemohla dovolit podporovat ho v dalších studiích, dokonce mu ani nebylo umožněno naučit se německy, jak tomu bylo tehdy zvykem. Až později se Konopas naučil pár slov z učebnice svého mladšího bratra Františka, aby se na svých cestách mohl domluvit s místním obyvatelstvem. Absenci školního vzdělání Konopas zdatně nahrazoval četbou knih a periodik, které si hojně půjčoval kde se dalo. Jeho nezlomné úsilí brzy přineslo ovoce, měl široký kulturní rozhled a přispíval do mnoha periodik, na což byl patřičně hrdý. V četbě podporoval i své sousedy, vedl kulturní život v obci a dokonce dostal nabídku vyučovat v místní škole. Navázal též kontakty se vzdělanci, žijícími v Praze, především s Karlem Jaromírem Erbenem a Václavem Krolmusem.⁷⁾

Avšak zpět ke Konopasovým cestám po hradech. Přestože mu starost o hospodářství a bohaté kulturní aktivity zabíraly mnoho času, využil vždy příležitosti se na některou z památek na českou minulost podívat. Zpravidla se tak dělo při některé z poutí, či pracovní cestě na trh. V době svého mládí se také téměř každý rok vypravil do Prahy, aby zde na patřičných místech odevzdal své nálezy a články.⁸⁾ O Konopasových cestách nám podává svědectví jeho osobní deník, který je bohužel v dnešní době nezvěstný a jehož část vydal ve 40. letech 20. století František Zuman v *Časopise pro dějiny venkova a Českém lidu*.⁹⁾ Záznamy o cestách, co se týče popisu objektů a průběhu cesty, jsou k naší škodě vesměs strohé. Některé hrady, konkrétně Michalovice, Kokořín, Bezděz a Housku, však Konopas následně podrobněji popsal ve svých článcích v *Boleslavanu* a *Mělničanu*.¹⁰⁾ Další informace o navštívených objektech nám přináší Konopasův skicář, jehož reprint k letošnímu stému výročí Konopasova úmrtí vydalo Městské muzeum v Bělé pod Bezdězem.¹¹⁾

Konopas byl svým zaměřením spíše vlastenec, než romantik. Nejdůležitějším pro něj bylo poznávání historie svého kraje a zaznamenávání místních lidových zvyků, písní a pověstí. Návštěvy hradů byly jednou z možností, jak

se bezprostředně seznámit s českými dějinami. Ve svých devatenácti letech, si do deníku zapsal: „... zašel jsem si za Benátkami na starý hrad Dražice, jež jsem si prohlídl a vymaloval, ba učinil jsem si sbírku starých hradů, chtěje všecky okolní hrady prohlédnout a vymalovat si do knížky své.“¹²⁾ Toto své přání se v následujících letech snažil plnit při každé příležitosti, důkazem toho je skicář a deníkové záznamy.

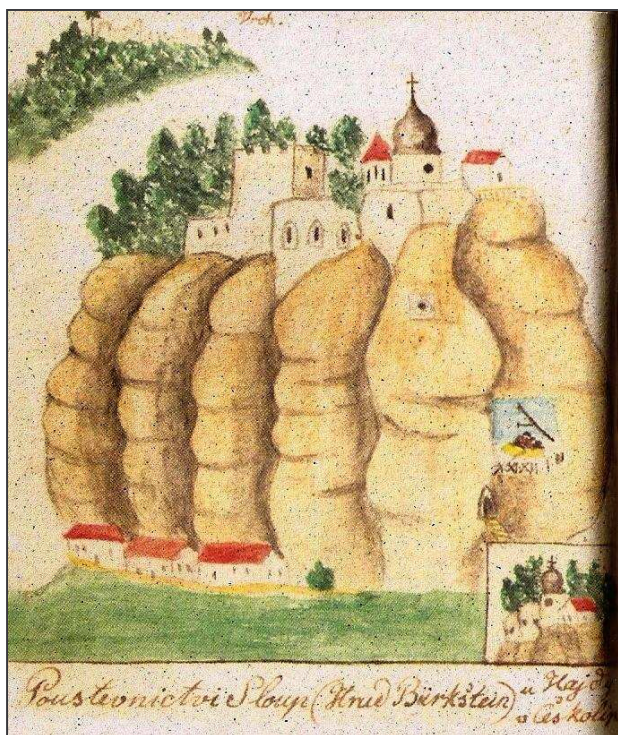
Pokud to bylo možné, rád cestoval ve společnosti dalších nadšenců pro krásy starých hradů. Několikrát mu dělal společnost Felix Štrojsa, švec ze Sudoměře. Při cestě na Ralsko ho doprovázel bratr František a na velké cestě do „Němce“ neznámý přítel ze Mšena. Na Housku dokonce vedl skupinu 30 lidí, svých sousedů, u nichž se snažil vzbudit zájem o památky. Výlet na Housku pak po pár letech s divadelními ochotníky ze Sudoměře zopakoval. I tak ale často cestoval sám. Nejčastějším způsobem dopravy byla pochopitelně řízná chůze. Konopas byl v mladším věku schopen ujít trasu Sudoměř – Praha za 12 hodin, takže musel vyvinout průměrnou rychlost 6 km za hodinu, což bylo v tehdejší době běžné. Vzhledem k slabé tělesné konstituci, díky níž byl Konopas několikrát osvobozen

Kresba hradu Dražice (Konopasův skicář Hradů – foto autorka).

z vojenské služby, to byl velmi dobrý výkon. Však si také občas v deníku postěžoval na bolest nohou. Ve starším věku začal častěji využívat dopravy vozem nebo vlakem. K orientaci v krajině mu mohla pomoci mapa Čech, kterou měl ve své knihovně, jindy chodil po paměti. Při putování okolo Žitavy pak byl odkázán na rady místních lidí, což bylo vzhledem ke Konopasově chabé němčině poněkud problematické, jak sám v deníku přiznává.¹³⁾

V mladém věku podnikl Konopas několik vícedenních cest. V doprovodu Felixe Štrojsy a několika děvčat se roku 1852 vydal na cestu do poutního místa Vamberice ve Slezsku (dnes se nacházejí v Polsku).¹⁴⁾ Byla to jeho první větší cesta, nepočítaje návštěvy Prahy. V zápise z této cesty však není ani zmínka o tom, že by Konopas navštívil některý

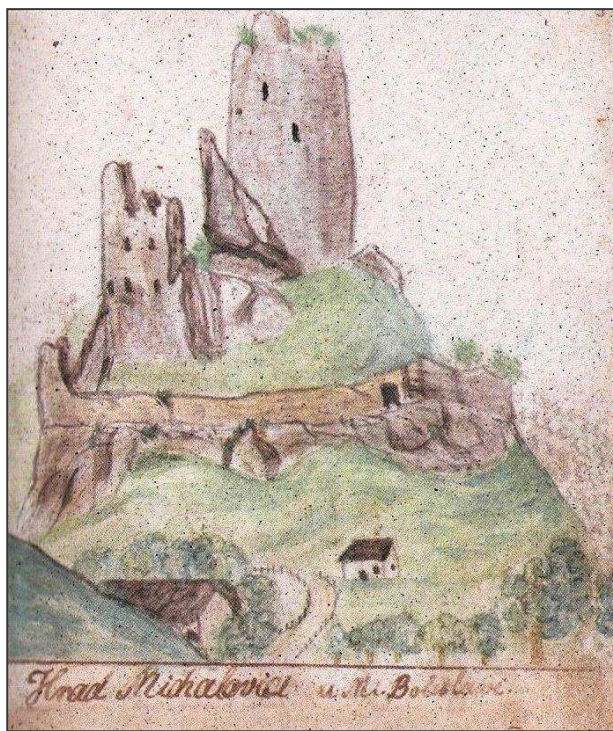
Kresba skalního hradu Sloup (Konopasův skicář Hradů – foto autorka).

z hradů při cestě. Obdobně tomu je i v zápisu z roku 1855, kdy Konopas se Štrojsou navštívili Prahu a pokračovali dále přes Dobříš do Příbrami a na Svatou Horu.¹⁵⁾ O dva měsíce později se Konopas vydal s nám neznámým přítelem ze Mšena na cestu do Žitavy. Tentokrát již byly hrady jedním z důležitých cílů cesty. Poté, co si poutníci prohlédli zámek v Zákupích, navštívili zříceninu hradu Ojvín, ležící dnes již za hranicemi ČR a dále pokračovali přes Žitavu zpět do Čech. Domů se vraceli přes Českou Lípou a pozorně si prohlédli pozůstatky hradů Sloup, Jestřebí a Starý Perštejn. Všem navštíveným hradům i městu Žitavě je v deníku věnován krátký popis, např. o Sloupu Konopas píše: „Náčez jsem se ubíral k silnici k Sloupu, kdež jsem si nechal ukázat uprostřed louky na skále stojící poustevnici, v kteréžto skále jest celý hrad Sloup vytesán, chodby, komnaty, pokoje, schody, žaláře, chrámec aj., na vrcholku pak poustevna se sochami poustevníků, též domeček s pokojíčkem, obrazy a zápisní knihou, do níž jsem mezi samé německé své jméno po česku napsal.“¹⁶⁾

Následujícího roku (tj. 1856) Konopas vyprovázal svého bratra do Kuřívod, kde se měl František přiučit němčině. Při této vícedenní cestě Konopasovi synové navštívili zříceninu hradu Ralsko, jejíž stručný popis je opět zapsán v deníku, a bez úspěchu se snažili najít nedalekou zříceninu hradu Děvín.¹⁷⁾ Poslední větší cestu Konopas podnikl v roce 1864, kdy navštívil nemocného bratra Josefa ve Vídni. Při té příležitosti si prohlédl několik zdejších kostelů.¹⁸⁾ Více po sobě následujících volných dní se Konopasovi, starajícímu se plně o malé hospodářství, nepodařilo vyšetřit. Byl proto odkázán na volná odpoledne, či jednotlivé dny, kdy navštěvoval hrady ve svém blízkém okolí. Nejčastěji poctil svou návštěvou nedaleký hrad Bezděz, který navštěvoval jak o pouti spolu s ostatními Sudoměřany, tak i individuálně.¹⁹⁾ V roce 1861 si v Boleslavu při velmi podrobném popisu hradu postěžoval na absenci střechy nad unikátní gotickou hradní kaplí a proto tím radostněji píše v Jizeranu z roku

1893 o plánovaném zastřešení celého hradu.²⁰⁾ Vícekrát též poctil návštěvami hrady Kokořín, Housku Michalovice a Mladou Boleslav, nejbližší to možné hradní cíle v okolí svého bydliště.²¹⁾

V deníku se Konopas většinou omezil na stručný popis hradů, někdy dokonce jen na poznámku o návštěvě. Více pozornosti jednotlivým objektům věnoval ve svých článcích, zveřejněných v Boleslavu a Mělníkanu.²²⁾ Popisy hradů jsou zde realistické, Konopas se snažil o plastické vykreslení všech, popř. nejzajímavějších částí hradu, včetně odhadu rozměrů nejdůležitějších staveb. K tomuto účelu při jedné návštěvě Bezdězu použil ke změření velké věže klubko provázku, výšku menší bezděžské věže odhadl podle délky stínu.²³⁾ Konopas se tímto svým pojetím zkoumání zřícenin přiblížil více vědeckému zájmu o hrady, který již pozvolna nahradil zájem romantický. Vykreslení historických událostí, vážících se k hradu, které byly samozřejmou součástí většiny vědecky pojatých pojednání o jednotlivých objektech, v Konopasových článcích až na drobné výjimky chybí. Příčinou je zcela jistě fakt, že chudý chalupník neměl přístup k „odborné“ literatuře a historickým pramenům. Pro názornost, jak konkrétně Konopasův popis vypadal, cituji část z článku o hradu Michalovice, uvedeném v Boleslavu ze dne 5.12.1862. „Nejzajímavější stavení na hradě tom jest asi 15 sáhů vysoká okrouhlá věž „Putna“ zvaná. Zeď její jest od země 12 a výše 15 stěbiců silná. Uvnitř věže je jen malá do špičky klenutá okrouhlá prosto-

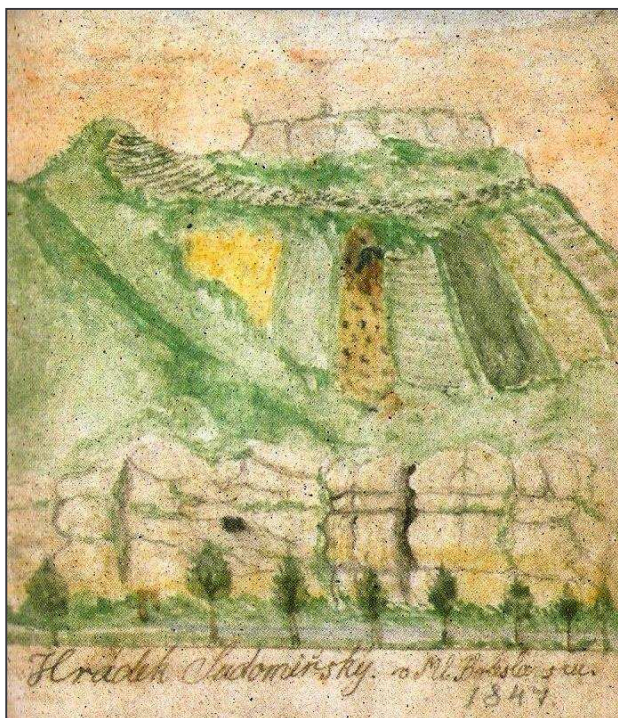

Kresba hradu Michalovice (Konopasův skicář Hradů – foto autorka).

ra, do níž ze země podobné dvěře vedou. Nad klenutím tím jsou teprv dvěře vysoko od země do hořejšího oddělení věže vedoucí, kamž se jen po žebříku dostati možno. Vrcholek věže jest sbořen, na jedné straně vyšší na druhé nižší (jako u putny), křoví se na něm zelenává. Věž ta kloní se patrně k jedné straně, což také jináče možné není, neboť větší díl její tíže spočívá na zemi, kdežto asi třetina jejího objemu na základech stojí. Dva díly věže od země kosmo až do polou celé výšky jsou násilnou mocí odtrženy a kou-

sek dále odhozeny, takže mezi věží a odtrženinou dosti velká mezera jest. Hořejší část odtrženiny té slouží nakloněné věži za podporu. Z blízka se zdá jakoby odtržená část každé okamžení se zřítíti a věž pak zbavena podpory na druhou zeď spadnouti měla. Toho se však není co obávati neb stojí to tak všechno již od roku 1425, v kterémžto roku hrad Michalovice zbořen byl“.²⁴⁾

Konopasův skicář pak přináší další informace o stavu hradu v době jeho návštěvy.²⁵⁾ Kresby jsou to půvabné, ovšem do realističnosti kreseb z okruhu kolem Františka Alexandra Hebera a Augusta Sedláčka mají daleko. Jejich pojetí vypovídá spíše o vztahu kreslíře k hradům, než o jejich reálné podobě. V tomto ohledu byl Konopas spíše romantik. Zpočátku si Konopas do skicáře zakresloval pouze objekty navštívené, později však již převládají kresby hradů ze zahraničí i tuzemska, jejichž předlohu našel v časopise Světozor.²⁶⁾ Vzhledem k tomu, že se ve skicáři nachází kresby dalších hradů z okolí Mladé Boleslavi a Prahy (kam Konopas v mladším věku chodil téměř každý rok), usuzuji, že ne všechny návštěvy hradů si Konopas zaznamenal do deníku. S velkou pravděpodobností si prohlédl též zříceniny hradů Okoř, Jenštejn či Valečov. Zajímavé, ovšem pro naše téma nepodstatné, jsou kresby venkovanů v krojích, doprovázející kresby hradů. Projevil se tak zde Konopasův neutuchající zájem o folklór.

Kresba Hrádku u Sudoměře (Konopasův skicář Hradů – foto autorka).

Samostatnou kapitolou Konopasova vědeckého zájmu o sídla je jeho dlouholetý „výzkum“ na Hrádku u Sudoměře, pozůstatcích hradiště, snad i středověkého hradku a především bohatého archeologického naleziště.²⁷⁾ Pod vedením Václava Krolmuse, s nímž se poprvé setkal v Praze v roce 1855, začal Hrádek systematicky studovat. Nejenže shromažďoval veškeré nálezy, které on sám i ostatní vesničané našli na svých polích v okolí Hrádku, ale po Krolmusově pobídce na hradišti i několikrát kopal. Nálezy pak vozil Krolmusovi do Prahy, některé však odevzdával i do Národního muzea, za což se na něj Krolmus zlobil.²⁸⁾ Svými texty

Konopas také přispěl do Krolmusovy knihy Poslední bojiště Černoboha s runami na Skalsku v kraji Boleslavském v Čechách, která vyšla poprvé roku 1857.²⁹⁾

Kromě psaní povídek a článků o hospodaření, počasí, poutích, lidových zvycích a hradech skládal Konopas také básně. A hned svou první báseň, napsanou roku 1854, věnoval hradu, třebaže pro absenci zřícenin poněkud atypickému – již zmíněnému Hrádku u Sudoměře. Další báseň, která však nebyla věnována určitému objektu, nýbrž zřícenině jako romantickému typu, nazval Starý hrad. Historickou památku zde Konopas oslavuje a vyzývá krajany, aby poznali její cenu a snažili se ji uchovat pro budoucí generace.³⁰⁾

I tímto poselstvím se Konopas projevil jako vlastenec. Vlastenec, který ctí svůj domov, svůj jazyk a historii svého národa. Vlastenec, který se též zasloužil o to, že staré české zvyky a slovesnost neupadly v zapomnění. A hlavně člověk, který staré hrady nejen navštěvoval a obdivoval, ale také vyzýval k jejich ochraně.

Poznámky: 1) Např. Strejček, F.: K stým narozeninám Jana Konopasa, Bezděž V, 1934, s. 13 – 16. Zuman, F.: Jan Ev. Konopas, písmák v Sudoměři a jeho deník, Časopis pro dějiny venkova 27, 1940, s. 142 – 152. Tomášová, M.: Duchovní kultura lidu na Mladoboleslavsku v 19. století z deníku Jana Evangelisty Konopase, netištěná diplomová práce na FF UK v Praze, Praha 1985. 2) Průkopníky zájmu o hrady na konci 18. století byli především Jaroslav Schaller (1738 – 1809) a August Gottlieb Meissner (1753 – 1807). Srv. Pavel, J.: Dějiny památkové péče v českých zemích v 19. století, SAP 25/1975, č. 1., s. 152 – 154. 3) Kutnar, F.: Sociálně myšlenková tvářnost obrozeneckého lidu. Praha 1948, s. 81. 4) Hrbata, Z.: Romantismus a Čechy. Jinočany 1999, s. 29 – 40; Hrbata, Z.: Hrady a jejich zříceniny. In: Poetika míst. Kapitoly z literární tematologie. Praha 1997, s. 33 – 38. Fischer, E.: Původ a podstata romantismu. Praha 1966, s. 61. Mráz, B. (ed.): Karel Hynek Mácha: Hrady spatřené. Praha 1988, s. 30 – 31. Význam hradu či jeho zříceniny v evropské literatuře srv. dílo citované jako druhé v pozn. 4, s. 27 – 33. 5) Heber, F. A.: Böhmens Burgen, Vesten und Bergschlösser I – VII, Praha 1843 – 1849. Toto Heberovo dílo nyní vychází v reedici, připravované I. Bukačovou, A. Novákovou, J. Bubnem a kol. Doposud vyšly tři svazky. Srv. Bukačová, I. (ed.): František Alexandr Heber, České hrady, zámky a tvrze I, Západní Čechy. Praha 2002; Bukačová, I. (ed.): František Alexandr Heber, České hrady, zámky a tvrze II, Severní Čechy. Praha 2006; Bukačová, I. – Nováková, A. – Buben, J. (ed.): František Alexandr Heber, České hrady, zámky a tvrze III, Jižní Čechy. Praha 2008. 6) Sedláček, A.: Hrady, zámky a tvrze Království českého I – XV. Praha 1882 – 1927. 7) Zuman, F.: Jan Ev. Konopas, písmák v Sudoměři a jeho deník, Časopis pro dějiny venkova 27 – 28, 1940, s. 142 – 152, 208; 1941, s. 38. 8) Zuman, F.: Lidový písmák Jan Ev. Konopas – turista, Časopis turistů 58, s. 113 – 114. 9) Citace v pozn. 7, s. 142 – 155, 205 – 218 a s. 25 – 39; Zuman, F.: Z deníku selského písmáka Jana Konopasa, Český lid (n. ř.) 1, 1946, s. 96, obálka č. 6 (2. a 3.s.) a č. 7 (3. s.). Redakce periodika Český lid plánovala vydání pokračování edice Konopasova deníku z pera F. Zumana, ale poválečná doba tomu nepřála. Srv. Černý, V.: Kronikář Jan Konopas, Český lid (n. ř.) 1, 1946, s. 46. 10) Konopas, J. E.: Návštěva na Kokoříně, Boleslavan 1, 1860/1861, s. 162 – 163; Konopas, J. A.: Pout' na Bezděži, Boleslavan 1, 1860/1861, s. 194; Konopas, J. E.: Hrad Michalovice, Boleslavan 3, 1862/1863, s. 52; Konopas, J. E.: Výlet (na Housku), Mělničan 1, 1864,

s. 32 – 33. **11)** Konopas, J. E.: Hrad. Bělá pod Bezdězem 2009. Skicář je uložen v knihovně Městského muzea v Bělé pod Bezdězem, inv. č. 7784. **12)** Citace v pozn. 7, roč. 27, 1940, s. 205. **13)** Citace v pozn. 8; citace v pozn. 7, 1940, s. 155, 205 – 209, 211 – 213, 218, 1941, s. 29, 31; druhá citace v pozn. 9, obálka č. 6 (3. s.). **14)** Citace v pozn. 7, 1940, s. 155, 205. **15)** Citace v pozn. 7, 1940, s. 1940, s. 207. **16)** Citace v pozn. 7, 1940, s. 208 – 209. **17)** Citace v pozn. 7, 1940, s. 208 – 209. **18)** Citace v pozn. 8, s. 114. **19)** Citace v pozn. 8. **20)** Konopas, Pout' na Bezdězi, Boleslavan 1, 1860/1861, s. 194; Konopas, J. A.: Oprava hradu Bezděže, Jizeran, 1893, č. 53, bez pag. **21)** Citace v pozn. 8. **22)** Viz.

pozn. 10. **23)** Citace v pozn. 10, obálka č. 6 (3. s.). **24)** Konopas, J. E.: Hrad Michalovice, Boleslavan 3, 1862/1863, s. 52. **25)** Viz pozn. 11. **26)** Citace v pozn. 8; citace v pozn. 7, 1941, s. 28. **27)** Čtverák, V. – Lutovský, M. – Slabina – Smejtek, L.: Encyklopedie hradišť v Čechách. Praha 2003, s. 303. **28)** Citace v pozn. 7, 1940, s. 207, 211, 213 a 1941, s. 28, 32 – 33, 36 – 39; druhá citace v pozn. 9, obálka č. 6 (2. s.). **29)** Krolmus, V.: Poslední bojiště Černoboha s runami na Skalsku v kraji Boleslavském v Čechách. Praha 1857. **30)** Sklenář, K.: „Kastellologická poezie“ chalupníka Jana Evangelisty Konopase. In: Castellologica bohemia 9. Praha 2004, s. 390 – 392, 394 – 395.

Pozůstatky pozdně gotických kamen z domu čp. 62 v Lošticích

Čeněk Pavlík

V roce 2001 došlo v Lošticích (okr. Šumperk) při rekonstrukci hotelu a restaurace „U Coufalů“ čp. 62 k zajímavému objevu zbytků pozdně gotických kachlových kamen. Dům se nalézá v severozápadním rohu náměstí Míru (plánek města viz Goš 2007, 23, obr. 7, místo označeno dvojkou). Práce naneštěstí proběhly bez účasti archeologa a tak vypovídací hodnota nálezů se omezila na technologickou a uměleckohistorickou stránku. Pokud jde o nálezovou situaci, máme k dispozici alespoň údaje získané od pana Jana Konečného, majitele objektu a zachránce artefaktů, kterému patří dík za skvělou spolupráci při tvorbě tohoto sdělení. K objevu došlo při budování kanalizace v přízemní obdélné místnosti, orientované v ose východ–západ, která se nachází při severovýchodním nároží domu. Její kratší, východní zeď, je směrem do náměstí osvětlená nově prolomeným velkým oknem (obr. 1). Výkop, široký cca 50 cm, a hluboký cca 80 cm, byl veden při delší jižní stěně této místnosti (od dnešního výčepního pultu dále na západ). V hloubce kolem 50 cm byla na ploše asi 2 m² poblíž jihozápadního rohu místnosti zjištěna načervenalá vrstva mazanice, obsahující uhlíky, zlomky kachlů a v menší míře i stolní či kuchyňské keramiky. Nalezené předměty byly vyzvednuty a dnes jsou v péči majitele objektu.

Historie domů lemujících loštické náměstí sahá pravděpodobně až do druhé poloviny 13. století (Goš 2007, 11). V intravilánu města proběhla řada většinou záchranných archeologických výzkumů, při kterých byly objeveny zbytky hrnčířských dílen a s nimi související keramiky (Goš 2007, 22 – 53, obr. 7 – 29). Námi sledovanému domu čp. 62 se však tyto výzkumy nedotkly a tak o jeho stavebně historickém vývoji nelze říci nic bližšího. Pokud jde o vlastníky, ti naopak jsou – zásluhou badatelského úsilí místního kronikáře pana Václava Kubíčka – známí nepřetržitě od roku 1534. Tehdy dům patřil hrnčíři Martinu Polákovi, zastávajícímu funkci městského konšela a od roku 1536 dokonce purkmistra. Roku 1543 dům koupil sladovník Vaněk, od roku 1555 nemovitost patřila blíže nespecifikovaným Vávrovi Trávníčkovi, od roku 1568 Vávrovi Penčů a v letech 1575 až 1591 Samuelu Borovičkově, který byl od roku 1576 konšelem. Následuje řada dalších jmen, avšak i nadále k nim není připojena žádná zmínka o podobě a vybavení domu (publikováno in Weiser 1999, 26). Uvedený kronikář ale zaznamenal jinou důležitou skutečnost: v roce 1648 byl dům „spolu s jinými zruinován a dokonale zpustošen“. Válečné běsnění třicetileté války tedy poznamenalo i Loštice – 2. července roku 1635 zde vypukl rozsáhlý požár a zanedlouho po té, v říjnu 1642, město vydrancovali Švédové (Šefčík 1984, 277). Za těchto

událostí pravděpodobně zanikla i kachlová kamna, jejímiž zbytky se nyní budeme zabývat.

Popis a charakteristika souboru

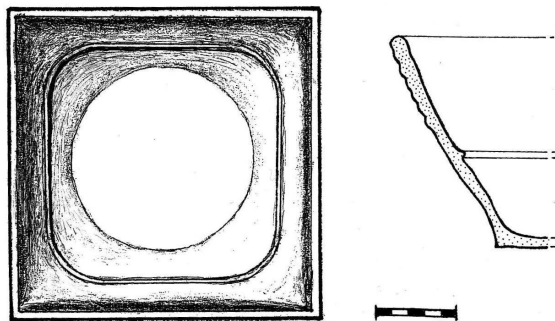
Celkem se podařilo nalézt čtyři varianty kachlů, které po typologické stránce přísluší mezi nádobkové (dvě varianty) a komorové, římsové s reliéfní výzdobou (rovněž dvě varianty). Je potěšitelné, že všechny lze rekonstruovat. Jejich technické provedení je dobré. Po výtvarné stránce však patří mezi skromnější výrobky, bez větších uměleckých či reprezentativních ambicí a jsou tedy plně v souladu s prostředím, ve kterém byly nalezeny. Univerzální kachle nádobkové byly hojně používány ve všech sociálních prostředích zejména ve 14. a 15. století. Výzdoba reliéfních kachlů římsových je značně rustikální a kromě gotického cimbuří, bez vyhraněných slohových znaků. Z jiných lokalit

Obr. 1: Loštice, dům č. p. 62. Celkový pohled od severovýchodu, dnešní stav.

k ní přímou analogii neznáme. Pokud jde o dataci (z nálezové situace vycházet nemůžeme), jde podle zjistitelných technologických znaků o zbytky kamen z konce 15. až 1. poloviny 16. století. Hypoteticky si je mohl vlastnoručně postavit i nejstarší známý majitel domu, hrnčíř Martin Polák. Kamna zanikla pravděpodobně v první polovině 17. století.

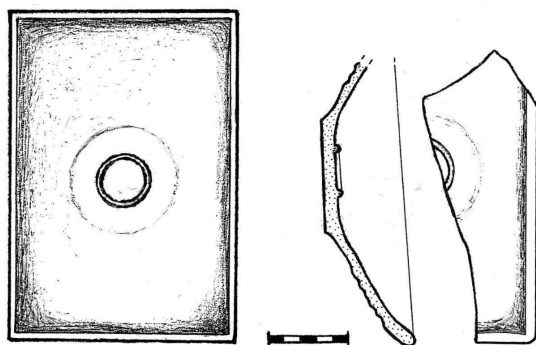
Varianta I: Typ – nádobkový, čtvercový, s pravoúhlým ústím. Rekonstruovatelné rozměry – 190 x 190 mm (ústí), hloubka těla 125 mm, průměr kruhového dna 105 mm, cca 75 mm od ústí je vytvarovaná štíhlá ozdobná lišta. Technické detaily – okraj ústí je mírně zaoblený se stopami po seřiznutí, na straně těla orientované směrem k výmazu jsou v horní polovině pravidelné, mělké závitové šroubovice (obvykle šestice), na dně je patrné odříznutí strunou. Materiál –

Obr. 2: Loštice, dům čp. 62. Nádobkový kachel, varianta I – rekonstrukce čelní plochy a profil.

středně hrubý (hrubozrnné ostřivo přesahuje rozměr 0,5 mm pouze výjimečně), převážně žlutohnědě zbarvený (některé kusy jsou vypáleny více do oranžova) s rezným povrchem bez znatelné další úpravy, u dna jsou stopy po zakouření. Zjištěné množství – bylo identifikováno 12 zlomků pocházejících minimálně ze 3 exemplářů (obr. 2).

Varianta II: Typ – mělký nádobkový, obdélný, s pravoúhlým ústím, tzv. miskový. Rekonstruovatelné rozměry – 140 x 205 mm (ústí), hloubka těla 50 mm, průměr kruhového dna cca 70 mm, na vnější straně dna je torzo kruhové ozdobné lišty o předpokládaném průměru 40 mm. Technické detaily – okraj ústí je mírně zaoblený se stopami po seříznutí, na straně těla orientované směrem k výmazu jsou v horní polovině pravidelné, mělké závitky šroubovice (opět šestice), na dně je patrné odříznutí strunou. Materiál – středně hrubý, žlutohnědý, s rezným povrchem bez znatelné další úpravy, u dna jsou stopy po zakouření. Zjištěné množství – 1 zlomek o velikosti 70 x 180 mm (obr. 3).

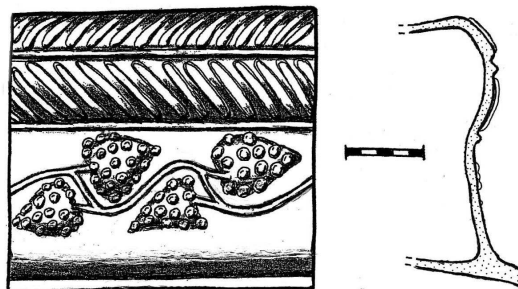

Obr. 3: Loštice, dům čp. 62. Nádobkový kachel mělký, miskový, varianta II – rekonstrukce čelní plochy, profil a čelní pohled na nalezené torzo.

Varianta III: Typ – komorový, římsový, reliéfní. Popis reliéfu na čelní výhřevné stěně (dále ČVS) – na předpokládané spodní polovině se vine úponek vinné révy s čtveřicí hroznů, horní polovinu (?) zdobí mohutný prut (vývalek), uprostřed rozdělený horizontální lištou na dvě pole, členěné šikmo kladenými lištami vytvářejícími klasový vzor. Rekonstruovatelné rozměry ČVS – 170 x 190 mm (výška x šířka), původní hloubka komory je neznámá (zachováno torzo do 35 mm). Technické detaily – na vnější straně ČVS je patrné, že jednotlivé bobule vinné révy byly při tvorbě reliéfu do primární formy (kadlubu) vtačeny zakulaceným dřívkem, podobným nástrojem byl vyryt i stonek (obr. 4), na vnitřní zakouřené straně ČVS je otisk hrubé textilie a na plášti komory při styku s ČVS jsou stopy po seříznutí, výběh komory má mírně kónický tvar. Materiál – středně hrubý, světle oranžový s rezným povrchem bez znatelné další úpravy. Zjištěné množství – bylo identifikováno 8 zlomků pocházejících minimálně z dvou exemplářů (obr. 5).

Obr. 4: Loštice, dům čp. 62. Zlomek římsového kachle s motivem vinné révy, varianta III.

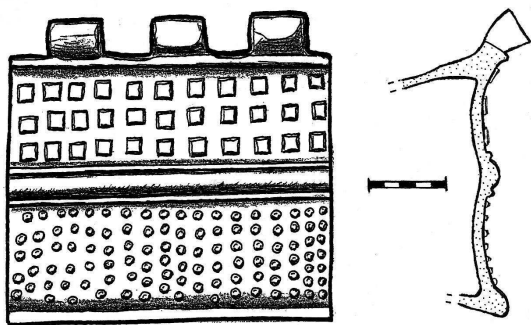

Obr. 5: Loštice, dům čp. 62. Římsový kachel, varianta III – rekonstrukce čelní reliéfní stěny a profil.

Varianta IV: Typ – komorový, římsový, reliéfní; Popis reliéfu na ČVS – plocha je opět v horizontálním směru rozdělená na dvě poloviny, přičemž obě jsou mírně prožlabené, spodní polovinu člení drobné kruhové výčnělky a horní tři řady vystouplých čtverců, rozdělení obstarává hladký prut lemovaný drobnými lištami, ČVS nahoře zakončují tři vykloněné stínky cimbuří. Rekonstruovatelné rozměry ČVS – 190 x 205 mm, původní hloubka komory je neznámá (zachováno torzo do 60 mm). Technické detaily – na vnější straně ČVS lze vysledovat užití příslušně tvarovaných razidel a dále „dvojráz“, patrný téměř na všech kruhovitých výčnělcích, vzniklý při chybném vtačování keramické hmoty do formy, na vnitřní, silně zakouřené straně ČVS je otisk hrubé textilie, cimbuří je vyřiznuto a další výrazné stopy po seříznutí se objevují na plášti komory při styku s ČVS, výběh komory má kónický tvar. Materiál – středně hrubý, světle oranžový s rezným povrchem bez znatelné další úpravy (na lomu silnějších partií se uprostřed objevuje nažloutlý odstín zapříčiněný nestejným výpalem). Zjištěné množství – byly identifikovány 4 spojitelné zlomky (obr. 6).

Pokus o rekonstrukci kamen

Již nezjistíme někdejší půdorys kamen, ani proporce jejich předpokládaných částí. Vezmeme-li však za bernou minci čtyři objevené kachlové varianty, můžeme nastínit jejich pravděpodobný konstrukční scénář, a nutno přitom podotknout, že tento daný počet k výstavbě plnohodnotných kachlových kamen postačí. Z nalezených pozůstatků víme, že měla nenáročnou výzdobu. O podobě nároží a dalších součástí, jako je např. kouřovod, nemáme doklad žádný. Přesto se pokusme o zajímavou, hypotetickou rekonstrukci a v souladu s tím předpokládáme, že spodní část tvořil v 15. – 16. století převládající podstavec o pravidelném čtyřhranném půdorysu, který byl vysoký cca 30 cm. Na něm byl ukotven střední díl, tzv. sokl, složený na šířku

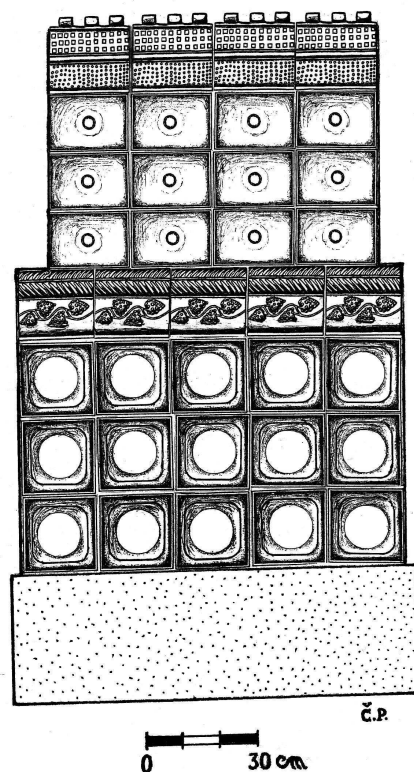

Obr. 6: Loštice, dům čp. 62. Římsový kachel, varianta IV – rekonstrukce čelní reliéfní stěny a profil.

např. z pětice kachlů nádobkových, varianty I. Horizontální rozměr soklové části kamen je tím stanoven – s připočtením šíře výmazů – na cca 100 cm (ze statických důvodů je uplatnění hlubších kachlů nádobkových v této střední části kamen logické). Sokl se mohl skládat ze tří řad těchto kachlů a jeho uzavření na horní straně obstarat římsový kachel bez cimbuří, varianty III, což by zaručilo celkovou výšku cca 75 cm. Na sokl zpravidla dosedala nejvyšší, štíhlejší část kamen, tzv. nástavec. Ten mívá převážně kruhovitý půdorys (rekonstrukční kresba znázorňuje jednodušší hranolovou variantu). V tělese nástavce se nabízí místo pro uplatnění mělkých nádobkových (miskových) kachlů, varianty II, z rozměrových důvodů situovaných na ležato, tedy horizontálně. Předpokládáme i tentokrát tři řady a konečně, k pohledovému uzavření nástavce, a tím i korunování celých kamen, je ideální zbývající římsový kachel s cimbuřím varianty IV. Výše nástavce by za těchto okolností dosahovala cca 62 cm. Výsledná celková výška kamen se pohybuje kolem 167 cm (obr. 7).

Závěrem

Hanácké město Loštice se proslavilo (kromě tvarůžků) jako prastaré centrum hrnčířů produkujících tzv. loštické poháry, typické svým temně hnědým spečeným střepem, s povrchem zbrzděným puchýřky a navíc často opatřené věncem oušek v podhrdlí. Počátky jejich výroby, která vrcholila koncem 15. století, jsou doloženy již ve druhé polovině 14. století. Místní hrnčířská tradice je však mnohem starší a trvala až do konce 19. století (Goš 2007, 11, 12, 78). Hrnčíři samozřejmě produkovali i běžnější zboží s obvyklou strukturou keramického materiálu, včetně kachlů, a lze oprávněně očekávat, že v některé ze zdejších postupně odhalovaných hrnčířských dílen narazíme na zbytky kachlových forem (kadlubů), což by významně napomohlo rozpoznat původ nalézáných kachlů v dané oblasti. O starších nálezích kachlů v intravilánu města máme k dispozici několik zpráv, včetně popisu ikonografií (Houdek 1891, 60; Schirek 1897, 77). Žel, tyto artefakty jsou dnes nezvěstné. Budeme-li pátrat po zbytcích kachlových kamen v bezprostředním okolí Loštic, vynikají zde dvě lokality – hrad Bouzov, vzdálený vzdušnou čarou cca 5 km (Menoušková – Měřinský 2008, katalog č. 12, 19, 36, 60, 64, 65, 72, 89, 169, 197, 216, 303, 390, 391, 396, 427, 477, 478, 503) a cca 3,5 km vzdálený městský biskupský hrádek v Mohelnici, dnes sídlo Vlastivědného muzea, ve kterém můžeme mj. spatřit repliku kamen složenou podle zdejších nálezů (Hazlbauer – Heidenreich – Lamr 2001, 387 – 402). Zda alespoň část těchto kachlů byla vyrobena v Lošticích, zůstává otázkou, ale je to nanejvýš pravděpodobné. Konečně, ani v případě kachlů z domu čp. 62 nemáme v tomto ohledu absolutní jistotu. Loštickou kamnářskou produkci

Obr. 7: Loštice, dům č. p. 62. Hypotetická rekonstrukce kachlových kamen s hranolovou variantou nástavce (kresby a foto autor).

dnes dokládají převážně novověké kusy, uložené v depozi-táři místního Havelkova muzea (Goš 2007, 73 – 74, obr. 27) a je mezi nimi i jedna sekundární atypická forma, zhotovená pomocí otisku staršího kachle s dodatečně vyrytou datací 1675, s inv. č. H 3195/2 (Menoušková – Měřinský 2008, 158, 160, katalog č. 520, 520a). Analogické kachlové reliéfy, avšak většího formátu, se našly na hradě Bouzov. Můžeme usuzovat, že byly vyrobeny podle starší verze tohoto kadlubu (Pavlík – Vitanovský 2004, 139, kat. č. 923). Zlomky pozdně gotických kachlů z domu čp. 62 posouvají naše kusé znalosti opět o krok kupředu. Přejme si, aby budoucí archeologické výzkumy přinesly mnoho dalších poznatků a případné neohlášené amatérské výkopy byly včas podchyceny, zdokumentovány a publikovány.

Literatura: Goš, V. 2007: Loštice. Město středověkých hrnčířů. Opava; Goš, V. – Novák, J. 1976: Počátky výroby loštické keramiky, Archeologické rozhledy 28; Hazlbauer, Z. – Heidenreich, M. – Lamr, J. 2001: Stavební rekonstrukce pozdně gotických kachlových kamen v Muzeu Mohelnice, okr. Šumperk; Houdek, V. 1891: Obchod a řemesla v Lošticích. In: Loštice rodiště Jana Havelky, vydáno na památku slavnosti odhalení pamětní desky na rodném domku Jana Havelky dne 16. srpna 1891. Olomouc, s. 60 – 68; Menoušková, D. – Měřinský, Z. 2008: Krása, která hřeje. Výběrový katalog gotických a renesančních kachlů Moravy a Slezska. Uherské Hradiště; Pavlík, Č. – Vitanovský, M. 2004: Encyklopedie kachlů v Čechách, na Moravě a ve Slezsku. Ikonografický atlas reliéfů na kachlích gotiky a renesance. Praha; Schirek, C. 1897: Mährische Keramik, Loschitz, Mittheilungen des mährischen Gewerbe Museums in Brünn 18, s. 76 – 77; Šefčík, E. 1984: Příspěvek k dějinám loštického hrnčířství (do třicetileté války), Časopis slezskému muzeu, série B, 33, s. 271 – 278; Weiser, J. 1999: Společenstvo řemeslných živností v Lošticích 1878 – 1948. Loštice.